

MEDLEMSTIDNING

NR 2 - 2020

Stängt

Inte mycket är sig likt. Kulturen håller stängt. Den är coronadrabbad. Teatrar, biograf, museer, utställningar och konserter är ”tillsvidare stängda under rådande förhållanden”. En del trodde sig kunna öppna den 15 maj, den 2 juni, den 15 juni, till hösten... Stadsteatern skjuter upp sitt nyöppnande till december. Dramaten vet inte när man kommer igång igen – men lovar att inställda premiärer ska kunna genomföras senare – och att det förhoppningsvis spelas på Stora scenen igen i september.

Men följ oss på våra digitala kanaler! Livesändningar varje dag! Säger annonserna. Några har öppet för besökare, andra för förtidsbokade smärre grupper, de flest ska följas online. När det gäller Dramaten kan den hemmasittande publiken ”gå på teater” på Dramaten Play och SVT Scen. Där finns mycket att se. T ex en kortversion av *We hear you*; engångsföreställningen på vridscenen med klipp ur Greta Thunbergs olika tal i internationella fora. (se omslaget till förra numret av vår tidning). Själv har jag t ex sett *Markisinnan de Sade*, som jag missade när den gick. Inte förrän jag stod utanför Elverket nåddes jag av beskedet att den föreställning jag hade biljett till, var inställd. Efter att ha ”bläddrat” i utbudet lockar mig *Karl XII* med Jarl Kulle i regi av Keve Hjelm. Övriga medverkande i pjäsen från 1974 var Anita Björk och Ulla Sjöblom. Och vidare Ge oss

Vem kunde ana?

Avgångstiden var klockan åtta från Kastrup. Jag befann mig i Malmö – alltså beredd på att ta ett väldigt tidigt söndagståg från Malmö C. Så kom då, ett par timmar tidigare, beskedet att Danmark skulle stänga sina gränser kl 12! Det blev alltså ingen efterlängtat resa till den portugisiska ön utan för Afrikas västkust. I stället fick det bli tåg tillbaka Stockholm, med glest mellan passagerarna. Sen dess råder ”frivillig” karantän. Det är tillåtet att gå och handla i lokala affären mellan klockan sju och åtta. Man måste vara morgonpig! Och ordentligt ställa sig på avståndsmarkeringarna. Grannar får bara pratas med på dubbel ”armlängds lucka” som det hette i gymnastiken. Och aldrig har det väl snickrats så – byggbranschen lär ha fått ett uppsving. Inte heller har det väl städats så – kanske har svenska hem inte någonsin varit så dammfria. Och gamla pap-

skuggorna av Lars Norén med Max von Sydow från 1993. Och självklart står Bortbytingen på min se-lista. SVT Scen visar ett 30-tal föreställningar från många, både svenska och utländska scener, och fler ska det bli.

Inställt

Hoppas gör jag också att *Furstinnan av Amalfi* kommer upp igen. Annat vore väl synd. Att ridån för denna dyra storsatsning bara skulle gå upp (och ner) åtta gånger. För att inte tala om hur ledsamt det måste vara för Furstinnan Maia Hansson Bergqvist med tanke på att här har hon sin första huvudroll. Tyvärr är det i skrivande stund osäkert med nypremiär. I pandemins början hoppades Dramaten att man skulle vara igång till Valborg. Med tungt hjärta blev det sedan hela vårsåsongen. Och nu? Ett höstprogram ska dock presenteras. Så får vi se vad verkligheten vill... – Vi vill spela teater. Men med endast tillåtna 50 personer i salongen är det inte längre realistiskt att tro att vi kan möta publiken före sommaren, ss teaterns VD Maria Groop Russel i ett pressmeddelande Mycket i det här numret måste garderas med ”i skrivande stund”. Ledsamt nog finns här också många minnen av för teatern viktiga personer.

CR

per, böcker och bokhyllor så gallrade. Och bilparkeringarna så tomma – bilarna står numera på garageuppfarterna. Alla jobbar ju hemma. Och likt DV-vännernas styrelse ses vi via Zoom. Liksom denna tidnings ”redaktion”. Det är det vi gör för att hålla nuvarande verklighet stängd. Fast första försöket blev ju så där... men telefoner funkar i alla fall... I det här numret har vi försökt skildra lite av det vi själva tagit oss för under ”rådande omständigheter”. Vi har pratat med några som vi vanligtvis skulle ha gått till teatern för att träffa. Även om själva teaterhusen varit – och är – stängda, har ju inte deras arbetsstyrkor av skiftande karaktär varit överksammas. Snart ska väl tillståndet ta slut och vi kan återgå till det ”vanliga”. Hoppas vi alla!

CR

Om oss

Dramatens Vänner är en ideell och partipolitiskt obunden förening vars främsta syften är

- att ideellt stödja och främja intresset för teaterkonsten i allmänhet
- att stödja intresset för Kungliga Dramatiska Teaterns verksamhet i synnerhet
- att stimulera och fördjupa den enskilde medlemmens upplevelse av och kunskap om teater

Både enskilda och juridiska personer kan bli medlemmar i föreningen.

Redaktör: Christina Ruhnbro (CR) och Torbjörn Wahlstedt (TW) **Layout:** Thomas Hultgren
Omslag: Dramatens Stora scen **Foto:** Dramatens bildarkiv

Ordföranden skriver brev

Kära Dramatenvän

Häromveckan skrev jag några rader som jag inledde med orden ”Vilken vår!” Allt ser på ytan fortfarande ut som vanligt, men är ändå helt anorlunda – folktomt och alla är vi instängda i mer eller mindre frivillig karantän. Nyhetsrapporteringen drar alltmer tungsinta paralleller till Spanska sjukans härjningar i slutet av förra tiotalet och till börskraschen 1929. Paralleller som än så länge känns ganska överdrivna. Men att både Dramatens och vår egen verksamhet fortfarande ligger nere är dock smärtsamt för alla oss teaterintresserade. Naturligtvis fortsätter vi att noga följa uppdateringar av myndigheternas restriktioner och hur dessa påverkar Dramatens verksamhet och i förlängningen också vår egen – på lite längre sikt. Fortfarande har vi inga nya uppgifter från Dramaten, utan deras besked att all verksamhet är inställd fram till sommaren gäller.

*Glad vår och sommar
Thorwald Nilsson*

Förändrade arbetsuppgifter

Kulla-Gulla får vänta på sina kläder. För nu har Kulturhuset Stadsteaterns kostymateljé haft andra arbetsuppgifter. Äldreomsorgen och hemtjänsten har mer pockande behov, så nu syr sömmerskorna skyddande förkläden i rasande takt. Tusentals meter tyg går åt och tiotusentals förkläden är sydda. Initiativet kom från chefen för Kulturhuset Stadsteaterns skraddare. Inte heller Dramatens sömmerskor sitter sysslolösa. I coronans begynnelse satte de i gång att laga Romeo & Julia Körens dräkter, men nu går de i Stadsteaterns fotspår och syr också förkläden till äldreomsorgen och hemtjänsten. Stadsteatern delar med sig av de tygrullar de får – det ska vara tyg som tål att tvättas i höga temperaturer och som inte finns att köpa i vanliga butiker. På Dramaten sitter några och syr, givetvis med stort avstånd från varandra eller i var sitt rum. Man fikar inte tillsammans

Dramaten har tagit ett framåtriktat steg genom att lägga ut ett antal föreställningar digitalt på Dramaten Play. Inom vänföreningens styrelse har vi inspirerats av deras initiativ och tittar på möjliga digitala motsvarigheter i vårt eget programutbud. Att digitalisera programmet är dock inte alldeles enkelt, med flera helt nya kunskapsområden som fordras. Helt klart är att stora möjligheter finns! Har Du under dessa dagar kommit att tänka på något Du vill föreslå att föreningen fångar upp inför vår återstart efter coronapandemin, är Du alltid lika varmt välkommen att höra av Dig. Om detta och annat nytt återkommer vi naturligtvis – både här i tidningen och elektroniskt. Jag hoppas fortfarande att Din vardag – med en om möjligt ännu tommare almanacka och utan möjlighet till större aktiviteter – trots allt går att göra trevlig. Karantänen till trots. Naturligtvis delar jag en växande känsla av instängdhet med en förhoppning om att den också kan ge energi när vi åter samlas runt våra aktiviteter. Allt allvarstygnt till trots, hoppas jag att Du fortsätter skydda Dig själv och de Dina från corona på bästa sätt – och hoppas att Du är frisk! I skrivande stund skiner en klar och förhoppningsfull vårsol och jag kan bara önska Dig en fortsatt ...

och man går på olika toaletter. En del påkläderskor sitter hemma och syr, och man följer påbudet: är man dålig håller man sig undan, berättar Olle Mattsson som är Dramatens kostymchef. Bara att konstatera: Också teaterfolk kan byta arbetsuppgifter. Inte bara roller!

CR

Vad gjorde Stina?

När det nu inte går att vare sig spela teater eller repetera, har Stina Ekblad ägnat våren åt att "förbereda saker man hoppas blir av".

Och så har hon medverkat i två olika konserter (utan publik) i Berwaldhallen, som improviserats fram med kort varsel för samtliga medverkande.

– De kände till att jag tidigare hade gjort Stravinskis *Historien om en soldat* med text av Charles-Ferdinand Ramuz. Ett stycke som jag tycker mycket om.

Någon vecka senare reciterade hon en annan bekant text – Hjalmar Gullbergs *Förklädd gud* med musik av Lars-Erik Larsson, i *Konsert direkt till dig*, direktsänd i radio och tv, och kan ses på SVT Play.

– Jag tycker konserten blev vacker och värdig. Fint att kunna använda tiden när allt inplanerat var borta för alla medverkande.

Stina Ekblad är öppen för fortsatt samarbete med Berwaldhallen och Radiosymfonikerna, "otroligt duktiga".

Vårsången skulle annars ha handlat om *Kvinnostaden*, en samling texter av kvinnor som levde under medeltiden.

– Vi hade hunnit ungefär halvvägs. Det är ju ingen traditionell pjäs, inga dialoger. Prosastycken av olika kvinnor, som Staffan Valdemar Holm och Irena Kraus förtjänstfullt valt ut.

Ensemblen räknar med att kunna återuppta arbetet, men det blir tidigast efter semestrarna.

– Det är öppet som så mycket annat. Vi har inga datum inbokade, och det måste passa ihop med den övriga repertoaren.

Som de flesta andra har även Dramatens skådespelare bara kunnat ha digitala möten. När det gäller kommande föreställningar, om det dröjer innan man kan spela som vanligt för fyllda salonger, har man pratat om både glest sittande publik

och att spela utomhus.

– Men det är svårt att spela teater när man inte är nära publiken. Och skådespeleri är väldigt fysiskt. I *Kvinnostaden* är vi tio kvinnor som hela tiden är nära varann.

Stina Ekblad samarbetar gärna med Staffan Valdemar Holm, den tidigare teaterchefen. Hon uppskattar hans fantasi som regissör och att han dras till det udda och svåra, att han väljer annat material än det vanliga.

I fjol resulterade detta samarbete i *Dantes gudomliga komedi* som monolog, i Danmark.

– Jag ser den som en beskrivning av en människas vandring, en människa som tar sig igenom en kris och kommer ut på andra sidan.

En föreställning höjd till skyarna, och Stina Ekblad fick pris som Årets skådespelare. Det talades om gästspel på Dramaten under den Bergmanfestival som nu inte blir av i höst, men det skulle i så fall ha blivit på danska och med översättning. Att repetera in den långa monologen även på svenska skulle bli övermäktigt.

I väntan på att Stina Ekblad åter kan vara på scen, i "svettig helfigur", går det att se henne i tre föreställningar på Dramaten Play: *Utvandrarna* och *Spöksonaten* i regi av Mats Ek (ett annat samarbete hon uppskattar), och Ingmar Bergmans trettio år gamla *Markisinnan de Sade*.

– *Markisinnan* spelades in i studio. De andra under två föreställningar vardera, med en del kompletteringsbilder – särskilt videoavsnitten i *Utvandrarna*.

– Tre bra föreställningar som fortfarande håller. Jag är egentligen kluven till inspelningar, det kan bara bli "i stället för".

Skådespeleri handlar om kroppen i rummet.

– Det är en märklig tid det här. Men det är något vi delar med hela världen. Förhoppningsvis lär vi oss något.

TW

Några i den helkvinnliga ensemblen i Kvinnostaden, bland andra Stina Ekblad. Foto: Dramatens bildarkiv

Vad återsåg Torbjörn?

Rolf Lassgård och Stina Ekblad i *Utvandrarna*. Foto: Dramatens bildarkiv

Karantänmästaren är välkänd för alla som någon gång sett Strindbergs *Ett drömspel*. Nästan en skämtbenämning, för exempelvis min far som levde sitt 79-åriga liv utan att hotas av någon pandemi värre än "Hongkongsnuvan" i slutet av 60-talet. Även vi som inte tillhör någon "riskgrupp" – årets nyord? – har tvingats stryka nästan allt i almanackorna. För min del har jag, utöver vardagliga promenader till det kontorsrum jag hyr, i princip hållit mig hemma.

Tacksam för det utbud på olika Play-tjänster som sjösattes imponerande strax efter de restriktioner som bland annat omöjliggjorde teaterföreställningar och konserter.

Snabbast på banan var musikinstitutionerna. Berwaldhallen och Stockholms konserthus fick ut direktsända konserter så man knappt märkte någon paus i verksamheten. På sitt sätt än mer imponerande var hur man – när inbjudna solister inte kunde ta sig hit och orkesterstorleken minskades eftersom musikerna måste hålla avstånd – improviserade fram helt nya program.

Detta i hus som är vana vid åratals framförhållning.

Flera solister på högsta internationella nivå var plötsligt fast i Sverige. Exempelvis nederländska mästerviolinisten Janine Jansen, som har svensk make, och kunde medverka till SVT:s fantastiska *Konsert direkt till dig* den 4 april. Tillgänglig var även stjärnsolisten Malin Byström, annars sedan länge inbokad på La Scala, som fick svenska tv-tittares tid att stå still i en scen ur Verdis *Otello*. Och Stina Ekblad som tolkade *Förklädd gud* så man verkligen tog orden till sig på djupet.

Hela konserten ligger kvar på SVT Play ända fram till början av oktober.

Som lyssnare hör man klangen från enskilda instrument klarare och tydligare när orkestern krympts. Än mer uppenbart när en liten samling musiker – från Hovkapellet och Filharmonikerna – tog sig igenom *Gustav Mahlers fjärde symfoni* under nygamle chefsdirigenten Alan Gilberts trygga ledning.

Konserten är fortfarande tillgänglig i skrivande stund. Annars utmärks Operans Play-tjänst av snabb rotation. Några av senare års mest framgångsrika uppsättningar har lagts ut, oftast bara för en vecka per verk. Jag hann i alla fall upptäcka en "ny" tonsättare: Franz Schrekers opera *Der ferne Klang* är ett av otaliga exempel på de musikaliskt spännande decennierna i början av 1900-talet. Hoppas att Operan tar upp den på repertoaren igen.

Och jag kunde återse Mats Eks *Julia och Romeo* – Shakespeare-historien inlyft i samtiden. Där tv-kamerorna gav en närhet större delen av publiken i teatersalongen inte får.

Mycket lyckad är även tv-överföringen av Mats Eks senaste Dramatenuppsättning, *Utvandrarna* – som finns på Play-tjänsten på Dramatens egen hemsida.

Tv-kamerorna har en musikalisk följsamhet i de mycket Ekska dansstegen. Att gestalta samspelet till havs mellan Robert och Arvid i steg "på däck" är ett starkt personligt bidrag ungefär som när Jan Troell speglade avskedet från föräldrarna genom en kamera på allt längre avstånd, eller när Björn Ulvaeus och Benny Andersson lät Kristina ute på havet reflektera över "Hemma – var ligger det nästan?".

Christoffer Svensson, en i raden av starkt lysande Robertar, har också synt på Operan Play – i färsk föreställningen *Orfeus & Eurydike*, där publikens närvaro är ovanligt tydlig. Ett ungdomstillvänt sätt att berätta den klassiska historien, med tre olika Orfeusar som förlorat – en mamma, en kompis eller en hund. Både Operan och Dramaten – som här samarbetade – borde sätta kraven högre. Fast Svensson har en scenauktoritet som verkade funka för den något stökiga publiken.

TW

Ensemblen i Röde Orm: Gerhard Hoberstorfer, Hulda Lind Jóhannsdóttir, Lennart Jähkel, Emma Broomé, Andreas T Olsson och Nina Zanjani.
Foto: Dramatens bildarkiv

Emma väntar på Röde Orm

Röde Orm såg ut att bli en av vårsäsongens stora publiksuccéer. De första veckorna var i princip utsålda redan i vintras. Regissören Alexander Mørk-Eidem har berättat att utgångspunkten är att ett antal bibliotekarier träffas och låter slumpen välja ett verk de ska spela upp. Det blir Frans G Bengtssons klassiska vikingaäventyr. Emma Broomé ska i detta sammanhang gestalta titelrollen. Nu är vi i början av maj. Minns du vad du tänkte när du tillfrågades?

– När det gäller Dramatens förfrågningar, drabbas jag ofta av olika extremt motstridiga känslor. Det går ett rus genom kroppen, jag blir hänförd, smickrad, innerligt glad, livrädd, förvånad, upprörd och fundersam, provocerad och upphetsad. Jag försöker därefter stilla mig i tanke och känsla och andas och fundera: Hur ska jag göra? Vem vill jag vara som konstnär? Vad har jag för förhoppningar och ambitioner? Vad kan jag lära mig? Hur kan jag utvecklas som skådespelare? Vad är det modigaste jag kan göra och varför? Vad förväntas av mig? Vad för plats vill jag att Dramaten ska vara utifrån ett konstnärligt perspektiv? Därefter fortsätter jag arbeta...

Vad tänkte du och de andra i ensemblen när arbetet måste läggas på is?

– Jag kan bara svara för egen del, men först gick tankarna till sköra och sårbara; låt oss göra allt för att trygga människor som riskerar att bli allvarligt sjuka. Arbetet vi hittills gjort kommer inte att försvinna och jag fokuserade på att hålla det vid liv, tills jag vet mer om framtiden.

Arbetar ni med några preliminära datum för omstart av repetitioner och premiärdatum som flyttas fram i omgångar, eller går ni och inväntar klartecken från teaterledningen till att ni kan börja arbeta igen?

– Vi börjar repetera nu i dagarna, med restriktioner för att följa folkhälsomyndighetens rekommendationer.

Med tanke på underrubriken om ”sjövilla bibliotekarier” och ”vikingaäventyr” antar jag att det blir en mycket fysisk föreställning...

– Vi utmanas på många plan och vi får omfamna det och arbeta på i bästa möjliga mån, tillsammans och för varandra, för att så småningom möta en efterlängtd publik.

Arbetar du med något annat under den väntetid som ingen vet hur lång den blir?

– Jag filmar en tv-serie nere i Vänersborg/Trollhättan, *Lyckoviken*, för Viaplay, parallellt med *Röde Orm*. Jag arbetar fortfarande på egna projekt, samtalar med andra konstnärer och regissörer. Jag passar på att stanna upp och lyssna på omvärlden, och på mig själv, jag förkovrar mig på olika sätt och försöker finnas där för nära och kära.

Några andra planer som du får berätta om?

– Ni kan se mig i dramakomedin *Sommaren 85*, en tv-serie om tre generationers kvinnor och om de band som knyts mellan mor och dotter samt att kunna frigöra sig från dessa. Planerad premiär på SVT hösten 2020. Även långfilmen *Nelly Rapp, monsteragent* har planerad premiär 2020, på bio. Där kan ni se mig som Vanja Varulv.

Folkvett och Corona

Min mobil ringer ilsket medan jag kör från min Friskis & Svettis Power Walk klass på Stockhagens Idrottsplats. Det tar ett tag innan jag kan gräva fram den ur handväskan. ”Jag har fått covid-19” säger min svärdotter snyftande. Det förvånar mig inte eftersom hon arbetar i en barberia. Munskyddet och de svarta plasthandskarna har inte hjälpt. ”Hur ska det nu gå med de andra fyra barberarna och måste jag kanske gå i konkurs med min salong” fortsätter svärdottern, som berättar att också hennes syster, som arbetar på ett äldreboende, fått viruset. Där vårdade hon en manlig äldre patient, som just dött av viruset. Det råkade vara min f.d. sväger, vars son inte fick vara med när fadern dog. Nu väntar jag bara på besked om också min son har drabbats. Det fysiska umgänget i form av personliga besök på två meters avstånd med min familj är nu helt avbrutet. Jag får klara mig själv och avgöra hur jag ska bete mig med sunt folkvett. Det är naturligtvis avhängigt av min egen tolkning, som jag kommit fram till i samråd med min särbo: Den ser ut så här: **Måndags och torsdagsmorgnarna** deltar jag i Friskis & Svettis Power Walk med utomhusgympa. Det är hela tiden samma åtta eller nio seniordeltagare. **Tisdagsmorgnarna** gick jag först promenader tillsammans med en seniorväninna. Men efter ett par gånger vågade hon inte längre gå med. Nu går jag ensam. **Onsdagsmorgnarna** sker den roligaste motionen i form av dans med en Friskis & Svettis instruktör. Den stora inomhussalen verkar oändlig när vi deltagare är bara två eller tre. En gång var jag till och med ensam deltagare. **Under helgerna** tillsammans med min särbo spelar vi antingen golf eller bilar till hans lantställe. Vi avverkade först några konstutställningar och några biobesök på helgerna men utbudet var för litet för att räkna mer än ett par gånger. I biografsalongerna var vi ensamma eller tillsammans med två-tre andra personer. ”Huvudlöst” anmärker väninnekretsen när jag berättar. ”Nej” svarar jag. ”Jag håller alltid avstånd om minst två meter till närmaste person. Sedan bär jag alltid svarta plasthandskar och munskydd när jag går till en inomhusaktivitet, exempelvis handlar mat. Jag försöker hela tiden skydda mig så gott det går. Men det går inte alltid.

I livsmedelsaffärernas kassa tränger sig ofta bakomvarande kund för nära. Det är de s.k. NOSARNA. Dom måste man säga till på skarpen. På promenaderna springer de s.k. FLÅSARNA ofta alldeles för tätt intill de som bara promenerar. Dom hinner man inte kommentera. Då är det bättre med *HJULARNA* som cyklar eller drar barnvagnar. De håller bättre distans. Men värst är *DE FLOCKIMMUNA* dvs tre till fem fnittrande tjejer som är totalt omedvetna om distanskravet. Men hur tillbringar jag då vardagseftermiddagarna. Jo, jag skriver om mitt liv. Det gör jag i korta berättelser om händelser som påverkat mitt liv. Det blir en nyttig rekapitulation av

Birgitta Forsgren Meyerson

allt som hänt under min livstid. I och med att jag skriver ner orden och försöker formulera det som länge känts svårt kommer en slags befrielse. Och det som varit roligt kan ibland framkalla skratt. Det känns som en slags reningsprocedur. Meningen är att berättelserna ska överlämnas till mina tre barnbarn. När jag har varit borta en tid kanske de är intresserade av vad som hänt i deras farmors liv. Tre A-4 pärmar i gulmetall ska det vara så att de inte kommer bort. Men naturligtvis avbryts skrivandet av de många telefonsamtal som jag har med familjen och vänner, som aldrig lämnar sina bostäder. Eller av att en kasse ställs utanför min dörr. Den innehåller sex kalsonger från min son som ska lagas. Eller av ett mail med en uppsats från ett barnbarn som vill att jag ska kolla svenskan. Eller av en välkommen kulturell begivenhet i form av en teaterpjäs eller konsert som sänts på internet. Eller av ett besök hos Kakeldax med min särbo som ska totalrenovera sitt hus i Täby. Så jag förstår inte alla dom som klagat över att de har tråkigt och inte har någonting att göra. Jag spelar hellre rysk roulette än har tråkigt.

En etta på Nybroplan

Det är titeln på en nyutkommen bok om Dramatens skådespelarloger. Det finns 39 stycken – en del är enmans, i andra får två eller flera samsas. I boken intervjuas en del av de nuvarande ”lägenhetsinnehavarna” om vad logerna betyder. Men i boken berättas också om forna tiders ”ägare”. I höst kommer författaren och journalisten Eva Redvall att berätta mera för Dramatens vänner.

Fler notiser på sidorna 8 och 10

Vi minns

Det glesnar i leden av våra stora och skickliga skådespelare av det gamla gardet. På sistone har Max von Sydow och Jan-Olof Strandberg gått ur tiden. De flesta av våra medlemmar är åsrika nog att ha många minnen av dem, som ju båda gått bort i aktningsvärd ålder. Den ene 90 år, den andre 93.

Jesus, Karl-Oskar, August Strindberg, Swedenhielm och Peer Gynt var bara några av alla de roller han kreerade på Stadsteatern i Malmö, Helsingborg, Dramaten, i London och i Hollywood. 120 roller i ett dussintal länder – det var Max von Sydow. (se också sid 12 Stjärna utan later sid)
Själv håller jag fortfarande *Peer Gynt* i Ingmar Bergmans regi med Naima Wifstrand på Malmö Stadsteater på 50-talet som en av mina absolut största teaterupplevelser. Vilket jag av pappa fick tillåtelse att skolka från skolan för att gå på genrepet! Sen kom ju alla filmerna, som ledde till den internationella karriär, enastående för en svensk skådespelare. Han hade verkligen världen som sin scen.

Nobbade Hollywood

Den scenen lockade inte Jan-Olof Strandberg. Han tackade nej till Hollywood och stannade hemma, 88 roller plus allt han regisserade. Och på TV-teatern *Goda Grannar* där han var översten Claes Rylander.

– Svensk teater har förlorat en stor man, säger vännen Olle Näsman, som nu har att slutföra den bok om Strandbergs långa karriär som de båda arbetade med. En av de största skådespelarna av sin tid.

Och den yngre kollegan Lena Endre säger till DN att han ”kunde spela med så små medel men som ändå dånade över scenen”.

Och vem minnas inte hans och Ernst-Hugo Järegårds spel *I Väntan på Godot*.

Och som detta inte var nog har Kristina Lugn, akademiledamoten, dramatiker, poeten och teaterchefen gått bort. Dramatenpubliken minns säkert hennes *Idla flickorna*. (På sid 10 minns vi också PO Enquist.)

CR

Notiser

Årsmöte 2020

Av förklarliga skäl har Dramatens Vänner inte kunnat hålla sitt årsmöte under våren som stadgarna säger. Årsberättelse ska presenteras, budget ska gås igenom och ny styrelse ska väljas.

Inom styrelsen diskuteras nu framkomliga vägar för att kunna hålla ett årsmöte. I den bästa av världar vill styrelsen hålla årsmötet i september på sedvanligt sätt med närvarande medlemmar. Går inte det kanske ett digitalt möte med poströstning kan hållas. Det enda som kan sägas just nu är att styrelsen återkommer i frågan.

Per Svensson

har tilldelats Dramatens Flitpris. Han har nämligen förekommit flest föreställningar under året – inte mindre än 84 stycken varav 55 i *I väntan på Godot* och 29 i *Dövheten*.

Stipendieutdelning sker med anledning av Dramatens födelsedag, denna gång den 232:a i ordningen.

Stadsteatern i höst

Närmaste planerade föreställning på Kulturhuset Stadsteatern äger rum 18 september. Då genrepas *Min fantastiska väninna*, en engelsk dramatisering av Elena Ferrantes romanserie, inför nypremiär på Klarascenen kvällen därpå. Genrepsplatserna har redan gått åt, men till resterande föreställningarna i spelschemat (september–november) finns det platser kvar – i skrivande stund i väntan på att förbudet för att fler än 50 samlas ska hävas. Under spelperioden i Årsta var allt utsålt. Maja Rung och Louise Peterhoff spelar Lenú och Lila, i regi av nya teaterchefen Maria Sid.

Notiser forts. på sidan 10.

Stjärna utan later

Jag såg Max von Sydow på scen fyra gånger: i Shakespeares *The tempest* på Old Vic i London, samt i *Swedenhielms*, *Och ge oss skuggorna* och *Spöksonaten* på Dramaten.

I Dramatenrollerna gestaltade den mästertlige skådespelaren inte bara åldrande i allmänhet. Med tre väldigt olika gubbar fick han oss att på djupet inse att detta att åldras gör människor på mycket olika sätt. En av dessa gubbar, Eugene O'Neills *Och ge oss skuggorna*, kan nu ses på Dramaten Play.

Utanför scenen hade jag nöjet att möta von Sydow två gånger, medan han fortfarande var svensk.

I januari 1988, samma dag som *Här är ditt liv* med Bibi Andersson skulle spelas in, ordnade Svenska filmkritikerförbundet – i vars styrelse jag då ingick – ett möte med Max von Sydow, som pratade öppenhjärtigt om sitt arbete och ett urval av sina roller.

Jag minns hans beskrivning av hur han valde vilka roller han skulle spela. I stället för att som andra skådespelare sträva efter att välja det mest intressanta manuset eller ett sammanhang med särskilt uppskattade konstnärskollegor, var hans ambition nästan alltid att spela en roll så långt som möjligt ifrån den han gestaltat senast. En nazist kunde följas av en grinig konstnär på Manhattan, efter en amerikansk psykiater en egendomslös lantarbetare på Bornholm 100 år tidigare.

Något år senare fick jag även möta skådespelaren för en intervju, publicerad i ett par olika landsortstidningar. Den gjordes i Dramatenhuset, under Max von Sydows sista period som svensk teaterskådespelare (1988–1994).

Jag fascinerades av vilken ödmjuk, lågmäld och blygsam person han verkade vara. Han närmast smög omkring i huset och hörde sig för om det gick bra att sitta och prata i ett visst rum, osv.

Intervjun gjordes i första hand med anledning av den film han regisserat, i Danmark: *Vid vägen*. Lågmälat poetisk och värd betydligt större uppmärksamhet.

Världsstjärna utan divalater

von Sydow ville ändå allra helst fortsätta prata om den stora roll han gjorde några år tidigare, *Lassefar* i *Pelle erövraren*. Det var tydligt att ingen annan roll betytt så mycket för honom. Jämfört med andra skådespelare och regissörer jag mött för intervjuer var von Sydow den i särklass mest dämpade; man kan inte tänka sig någon längre bort från divalater eller stjärnbeteende.

Avböjde memoarer

2018 såg det under en vecka ut som om jag skulle få skriva den rejäla biografi om Max von Sydow som ännu saknas. Ett förlag var entusiastiskt inför mitt synopsis till den tänkta boken.

Det enda som saknades var ett klartecken från föremålet själv; att han inte skulle motsätta sig en seriös biografi om hans liv och verk.

Förläggaren tog kontakt med skådespelarens agent (i Frankrike där von Sydow bodde och var medborgare sina sista decennier), och fick svaret: ”Max vill inte att vi ger ut en biografi”.

Jag kan bara spekulera över orsaken. Kanske en förhoppning om att slippa se sitt livsverk sammanfattat. En önskan om att in i det sista leva i nuet...?

Mona Malm och Max von Sydow i *Swedenhielms*.
Foto: Dramatens bildarkiv

Forts. **Notiser**

60-årsfirande

Starkt publiktryck är det till *Det stora teaterkalaset*. Ett nytt samarbete mellan Calle Norlén (manus) och Sissela Kyle (regi). Premiär 21 oktober – på dagen exakt 60 år efter invigningen av Stockholms stadsteater vid Norra bantorget. På scen en parad av Stadsteaterveteraner i olika åldrar: Pia Johansson, Leif Andréé, Dan Ekborg, Yvonne Lombard, Åke Lundqvist, Robert Fux, Meta Velander, Sara Jangfeldt.

Till premiären på *Kulla-Gulla*, 4 december, ska Stora scenen på Stadsteatern åter vara spelbar – efter försening sedan det först anlidade bolaget för ombyggnaden gick i konkurs. Maja Rung gör ännu en huvudroll, i regi av Maria Sid. Åsa Lindholm har dramatiserat Martha Sandwall-Bergströms böcker – som firar 75-årsjubileum. Låter mycket men så gamla har ju i år även en rad klassiker som upplevs mer moderna blivit: Pippi Långstrump, Mumintrollen och Lennart Hellsing.

Statyer uppvakts

Gå in på Dramaten.se och se en nästan söndersjungen text låta som om den föds i ögonblicket. Det är verklig skådespelarkonst! Lena Endre samtalar med Hertha Hillfons Astrid Lindgren-staty

om hon ”gör så att blommorna blommar” så att man tror att hon på egen hand klarar av att få den tvekande grävåren att ta de första sommarstegen.

Det är en av några *Statyläsningar* som har initierats av Andreas T Olsson och som har lagts ut på Dramatens hemsida. Se och se om!

Stina Ekblad står på Dramatens trappa och läser vid Strindbergsbysten. Och på Mariaberget gestaltar Erik Ehn hur Ivar Lo-Johanssons författarskap handlade om att vända rycken åt. Johan Rabaeus läser ur *Den gamle skådespelaren* av August Blanche. Minnesbysten står på Karlavägen och är skapad av Aron Sandberg.

På Karlavägen läser Johan Rabaeus för August Blanche. Som sagt – gå in och lyssna. Det finns fler.

Coronapengar

Dramaten kommer att få del av regeringens extrastöd till statligt finansierade kulturinstitutioner på 319 miljoner. På teatern räknar man med att 70-80 % av biljettbortfallet kan ersättas.

men inte i närheten av att bli samma överväldigande upplevelse. Inledningens scenanvisningar kan påminna om när man läst Ingmar Bergmans filmmanus i romanform. Och Enquist talade på senare år om en tacksamhetsskuld till framför allt Lena Nyman för att hon fick honom att avstå från överflödiga beskrivningar i senare pjäsmanus.

Går man in i Rollboken – det förnämliga uppsättningsarkiv som Dag Kronlund byggt upp – kan man notera att Lena Nyman under en period ersattes av en ”understudy”; Harriet Andersson gestaltade Marie David när Nyman var tjänstledig för att spela revy i AB Svenska Ords *Svea Hund*.

Enquist/Ehnmark

Nästa kapitel i P O Enquists dramatiker- och Dramatenhistoria skrevs redan året därpå, och blev helt annorlunda. 70-talet var en tid då kvällstidningarna inte stod högt i kurs.

Enquist hade sedan 60-talet varit kulturskribent i Expressen. I samma tidning medarbetade även Anders Ehnmark, bland annat som Romkorrespondent. Nu skrev de tillsammans *Chez nous* – journalister gräver fram brottslighet där tidningens ägare är insyltad. Dramat fick premiär på Dramatens stora scen strax före jul.

Anita Wall var unga radikala Maria. I stora roller fanns Catrin Westerlund, Jan-Olof Strandberg och Jonas Bergström. Jag minns särskilt Sven Lindbergs infama porträtt av Lars Widding, den då uppburne skribenten, och Ingvar Kjellson som erfaren kriminalpolis, myntande eller åtminstone lanserande uttrycket ”småbuset”.

Chez nous blev sedan inom mindre än två år även biografilm.

Kanske den mest glömda i Janne Halldoffs verklista. Ehnmark-Enquist samarbetade även om *Mannen på trottoaren*. Intensivt debatterad på kultursidorna för 40 år sedan. Sammanfattad som ”ett angrepp mot vänstern”.

Danska daggmaskar

Tidlöst levande på ett helt annat sätt är *Från regnormarnas liv*.

Enquist hade under sin tid i Danmark läst skådespelaren Johanne Luise Heibergs memoarer *Et liv* och Hans Christian Andersens roman *Kun en spillemand*.

På Dramaten 1981 sattes pjäsen upp av Ernst Günther, med Jan Blomberg som H C Andersens och Anita Björk som åtrådade men redan gifta J L Heiberg.

1998 fick författaren själv regissera ”sin älsklingspjäs” för SVT, med Tomas von Brömssen och Lena Endre.

Katt som inspirationskälla

I lodjurets timma är den enda Enquist-pjäsa som Dramaten satt upp två gånger: 1988 och 2016. Författarens katt hävdas ha inspirerat till lodjuret. Pontus Gustafsson respektive Michael Jonsson har gestaltat Pojken,

Och vidare – *Tupilak* har fått sitt namn av en sorts motsvarighet till voodoo-dockor hos den grönländska urbefolkningen. Spelad en kort period på Lilla scenen 1993-94, där bland andra Göran Graffman, Agneta Ekmanner och Anita Björk stod. Jag minns inte mycket mer än bruket av det enquistska favorituttrycket ”en man gjuten i ett stycke” – centralt i dramat om danske socialdemokraten och kommunisten Aksel Larsen, *Magisk cirkel*. Och jag ser, när jag letar fram en gammal recension, att en tydlig handling var svår att sammanfatta. Ondska verkar ha varit ett tema, med en rollfigur som ledde tankarna till det styckmordsdrama som var en följetong i medierna i årtal med en läkare och en obducent på anklagades och försvarades bänk.

Jättenöjd, sa PO

1988 blev det *Bildmakarna*, i regi av Ingmar Bergman. ”Han hade gjort en fantastisk version, varit väldigt trogen texten och jag var jättenöjd”, sa Enquist i Vi Läser häromåret.

Ingmar Bergmans favoritfilm *Körkarlen* spelar en central roll. Lennart Hjulström spelade regissören Victor Sjöström, Elin Klinga Dramatenaktrisen Tora Teje, och Anita Björk förnyade sitt skådespeleri med en formidabel Selma Lagerlöf. Ett tema är alkoholism och medberoende, personifierat i Selma och hennes alkoholiserade far som söp bort Märbacka.

År 2007 fick *Blanche och Marie*, efter *Boken om Blanche och Marie* (2004), premiär i Målarsalen. Regissör var Hilda Hellwig, och titelrollerna – som en berömd ”hysterisk” patient respektive legendariska forskaren Marie Curie – spelades av Elin Klinga och Gunnel Lindblom.

Dramatenchef in spe

Och när man är inne på avdelningen P O Enquist och Dramaten:

– Vet du, jag var mycket nära att bli chef på Dramaten, sa han häromåret i Stina Jofs-intervjun, apropå en fråga där han säger att Svenska Akademien aldrig frågat om han ville bli en av De Aderton.

– Men Dramaten ... jag skulle ha varit djärv när det gäller att lägga en repertoar!

En av de alternativa kulturlivsverkligheter man gärna skulle ha velat följa.

TW

PO Enquist i back-spegeln

Han har precis fyllt 41 när P O Enquist debuterar som dramatiker. Platsen är Målarsalen, den då relativt nya scenen uppe på Tredje raden i Dramatenhuset.

Enquist har diktat ett drama för fyra roller och en statist, alla med verkliga förebilder: August Strindberg, som då ligger i skilsmässa från Siri von Essen, och de två danska skådespelarna Viggo Schiwe och Marie David. I Köpenhamn dyker författaren upp till en repetition av sin enaktare *Den starkare*.

Tankarna på vad som skulle bli *Tribadernas natt* inleddes när Enquist gästföreläste om Strindbergs dramatik på UCLA, berättade han för ett par år sedan i tidningen Vi Läser för Stina Jofs. Han fördjupade sig genom att läsa Strindbergs brev.

Dramaten köpte pjäsen ”utan överväldigande entusiasm”, men succén blev monumental. Den fanns på Dramatens repertoar i flera år och spelades sedan på teatrar över hela världen, till och med på Broadway. Dramatenuppsättningen bearbetades för en intensiv tv-version i studio, 1978, som nu går att se via SVT:s Öppet arkiv.

Jag tror att det är kombinationen av att det är en mycket bra pjäs, som på ett modernt sätt anknuter till teaterhistorien, och den fullständigt formidabla textbehandlingen av Ernst-Hugo Järegård som gör att det fortfarande är en så stark upplevelse. Järegård missar inte laddningen i en enda stavelse eller ett kommatecken. En skådespelare som verkligen inte slarvade utan gjorde sitt jobb till det yttersta. En total hängivenhet som troligen inte går att uppnå i denna splittrade tid.

Jag har sett ytterligare en uppsättning av *Tribadernas natt*. Bra,

Ingela Olsson och Michael Jonsson i I lodjurets timma. Foto: Dramatens bildarkiv

Dramaten hösten??

Om allt går som Dramaten och publiken hoppas, börjar en ny teatersäsong i september.

Röde Orm har fått nytt premiärdatum 10 september, på Stora scenen.

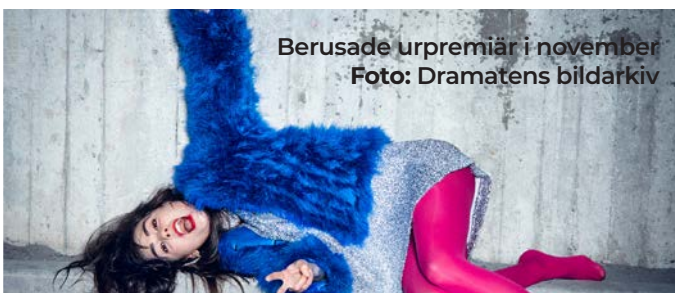
Liv Strömquist tänker på dig! är en av det senaste decenniets stora Dramatensuccéer. Så det är inte direkt överraskande att det nu planeras för en uppföljare till hösten. *Liv Strömquist tänker på sig själv* bygger på författarens senaste seriealbum, *Den rödaste rosen slår ut*. Unga Dramatens konstnärliga ledare Ada Berger har bearbetat och regisserar även denna gång. I ensemblen som tidigare Sanna Sundqvist, nu åter på teatern efter en period med tv och film, Eric Stern, David Book och Ana Gil de Melo Nascimento. Som nu får sällskap av Nina Dahn, William Spetz, Per Svensson och Lotta Tejle. Går allt som alla hoppas blir det premiär på Lilla scenen 11 september.

På Elverket planerar man att ta upp vårens uppskjutna *Kvinnostaden*, i regi av Staffan Valdemar Holm, den 12 september. Sammanställda texter av Christine de Pizan, Hildegard von Bingen och andra medeltida kvinnor.

Kärlekens Antarktis är en bok av Sara Stridsberg. Nina Jeppsson har bearbetat den till en monolog för scenen, och regisserar sig själv i *Till Kärlekens Antarktis*. Planerad premiär på Målarsalen 16 september.

Efter *Peer Gynt* har man undrat när Michael Thalheimer skulle komma tillbaka, och vilket verk han skulle ta sig an denna gång. Gissar att inte så många i Stora scenen-publiken i oktober kommer att klaga på *Elektra*. Inte Sofokles original, men väl den omdiktning Hugo von Hofmannsthal gjorde i Berlin 1903 och som sedan blev grunden för den klassiska operan av Richard Strauss. I titelrollen Rebecka Hemse. Stina Ekblad spelar Klytaimnestra, och i ensemblen även Electra Hallman – och självklart Erik Ehn.

Maj, dramatiseringen av Kristina Sandbergs romansvit, har fått nytt premiärdatum i oktober. I huvudrollen Ellen Jelinek. Ellen Lamm regisserar.

Berusade urpremiär i november
Foto: Dramatens bildarkiv

Ny rysk dramatik är inte så vanligt. *Berusade* kallas "existentiell komedi på avgrundens rand". Ivan Vyrypajev heter författaren, i 45-årsåldern. Tobias Theorell har regisserat flitigt på Dramaten de senaste åren, senast *Bortbytingen*. I augusti blir han ny konstnärlig ledare på Folkoperan, men hinner knappt börja där förrän han återvänder till Dramaten och Lilla scenen.

På Målarsalen har man tänkt sig en urpremiär i november: *Ambulans*, av Paula Stenström Öhman som själv regisserar. Traumatiskt om två systrar, med Maja Hansson Bergqvist och Eva Rexed i huvudrollerna.

Alexander Mørk-Eidem ska återvända till Kulturhuset Stadsteatern vid nyår. I väntan på att gå sätter han i Lejonkulan i november upp en komedi för förskolebarn: *I väntan på att gå*. En monolog om väntan med Nina Dahn.

Måsen har Dramaten spelat två gånger bara sedan sekelskiftet. När den väntas landa på Stora scenen igen, i slutet av november, är det i en modern version av relativt unge engelsmannen John Donnelly. Även regissören, Lyndsey Turner, är brittisk. På scen bland andra Rasmus Luthander, Agnes Rase och Elin Klinga.

Ungerska Ágota Kristóf flydde (1956) till Schweiz och skrev sedan där på franska. På 80-talet kom *Den stora skrivboken*, som dramatiserats av Jon Fosse: *Tvillingarna*. I titelrollerna David Fukamachi Regnfors och Marcus Vögeli. Sofia Jupither regisserar på Lilla scenen, med planerad premiär på Nobeldagen.

Tröstrapporter skulle ha spelats för flera utsålda hus under våren. Alex Schulmans monolog för och med Krister Henriksson har fått nytt premiärdatum framåt jul. Kompositör och medverkande musiker: Jacob Mühlrad.

Av det som stod på repertoaren när teatrarne tvingades stänga i mars, återkommer *Sufflören*. Andreas T Olssons monolog har då spelats i inte mindre än sju år.

TW